

Volleyball, diskodans og hundetænder

Af Bente Wolff, antropolog, PhD., museumsinspektør v. Etnografisk Samling, Nationalmuseet

De senere år er materiel kultur og den betydning vi tillægger ting også kommet i fokus i antropologien. Denne artikel tager udgangspunkt i importvarernes betydning blandt mekeoerne i Papua Ny Guinea og er et illustrativt eksempel på, hvordan ting ændrer betydning, når de overføres fra én kulturel kontekst til en anden.

Hvad betyder eksotiske importvarer i vore dages Papua Ny Guinea? Er de tegn på at den globale forbrugerkultur har bredt sig til alle egne af verden? Og at folk i Ny Guinea forsøger at blive som os i Vesten? Eller indgår tingene i et i øvrigt uforandret traditionelt samfund, hvor de blot har overtaget pladsen fra lokal fremstillede genstande?

Ingen af disse karakteristika er dækkende, for nok er de globale forbrugsgoder eftertragtede tegn på modernitet og udvikling, men begreberne modernitet og udvikling har en anden betydning i den lokale sammenhæng, end vi måske umiddelbart forestiller os. Denne betydning er en videreudvikling af lokale, traditionelle forestillinger og er et eksempel på hvad Marshall Sahlins (1994) - med et vanskeligt oversætteligt begreb - har kaldt *indigenization of modernity*. Dette for at understrege, at det drejer sig om lokale modernitetsprocesser, der tager afsæt i samfundets hidtidige organisering, snarere end blot en passiv overførsel og tilegnelse af globale objekter, trends og betydninger.

Eksemplet viser desuden, at importvarernes betydning ikke følger med genstandene selv fra et sted i verden til et andet. For at forstå deres lokale betydning må man forstå deres position i det samfund, de indgår i. Dette gælder ikke bare de moderne importvarer, men til alle tider og steder - det er mennesker, der tilskriver værdi og betydning til tingene, og det gør de ud fra deres generelle måde at forstå verden på.

I begyndelsen af 1990'erne tilbragte jeg et år på feltarbejde i en landsby blandt mekeofolket, en etnisk gruppe i Papuas lavland, der tæller ca. 12.000 individer i 15 landsbyer. På det tidspunkt oplevede mekeoerne et økonomisk opsving, der medførte en hidtil uset pengetilstrømning til området. Pengene kom ind, fordi den frugtbare slette, som mekeoerne bebor, giver de bedst tænkelige forudsætninger for at dyrke betelnødder, og i takt med at hovedstaden Port Moresby vokser, øges efterspørgslen på betelnødder, der indtages som en mild stimulans i lighed med kaffe eller cigaretter. Mekeoerne har altid været et velhavende folk på grund af handelen med betelnødder, også før pengeøkonomiens udbredelse, men 1980'erne og 1990'erne var en exceptionelt indbringende periode. Den økonomiske velstand er en absolut fordel for antropologen, der ønsker at studere folks forbrugsstrategier, fordi overskuddet tillader folk at realisere deres forbrugsønsker udover de rent basale nødvendigheder.

Og hvordan brugte mekeoerne så de mange penge, de tjente? Hvad var det for ting, de eftertragtede og hvorfor netop disse ting? Disse spørgsmål er centrale for et antropologisk studium af den materielle kulturs lokale betydning, hvad enten der tale om importvarer eller ting af lokal oprindelse.

Udvikling: Uniformer til alle

En stor og vigtig post på budgettet for unge mænd og kvinder er volleyball-uniformer. Hver søndag i tørtiden dyster klanernes volleyball på

det offentlige midterområde i landsbyen. Alle i landsbyen fra den yngste til den ældste følger kampen i stor spænding. Især herreholdet er en klans stolthed og vidner om dens samlede kampkraft. Skønhed og stailo (fra det engelske *style*) er vigtige elementer i det lokale begreb om personlig kraft og styrke, og derfor tager spillerne til byen for at bestille nye holduniformer 2-3 gange på en 6 måneders sæson. Uniformerne designes specielt til formålet med holdnavnet og forskellige klanslogans trykt på T-shirten, og med sokker og shorts der matcher T-shirten. Udover den kraft, som tøjet repræsenterer, køber spillerne også forskellige former for effektive substanser og formularer fra klanens troldmand og andre gamle mænd, som besidder forfædrenes kraftfulde viden. Disse magiske hjælpemidler bruges af alle holdene, ikke mindst ved finalen, og skal påvirke modstandernes sjæle og gøre dem svage og ukoncentrerede. Tidligere blev de samme remedier brugt som forberedelse til krig, og også dengang var det vigtigt for krigerne at se godt ud for at vise deres styrke.

Så selvom volleyball i sig selv er et relativt nyt fænomen blandt mekeoerne og lokalt opfattes som en moderne foreteelse, rummer volleyballkampene en videreførelse af mange traditionelle forestillinger. Holdene er organiseret efter klienthørsforhold, og det er hele klanens anseelse der står på spil under turneringen, ikke mindst de gamle mænds, for det er jo dem, der leverer den "mentale" styrke til holdet. De enkelte gæstespillere fra andre klaner er også slægtninge, de er nemlig sønner af kvinder, der er giftet ud af klanen, og som sådan har de en permanent status af æresgæster i deres mødres fødeklan. At man investerer så meget i holdets uniformer understreger, i hvor høj grad individerne identificerer sig med deres klan.

Begrebet "uniformer" bruges også om de dragter, kvinderne får fremstillet til sig selv i byen, når de skal servere til klanens fester eller dele mad ud i den ceremonielle udveksling mellem klanerne af svinekød, bananer og rodfrugter. De gifte kvinder og de ugifte unge piger får trykt hver deres T-shirt med forskellige

klanslogans. F.eks. fik pigerne i Faingu-klanen trykt en T-shirt med påskriften *F-City*, som blev klanens kæle navn efter anskaffelsen af en stor generator, der leverede strøm til kulørte pærer og 1000-watts spots på klanhuset samt gadelygter i form af lysstofrør mellem husene.

Selvom uniformerne lokalt opfattes som et moderne element, ses modernitet og udvikling ikke som en erstatning for traditionen, men snarere som en tilføjelse af nye prestigevarer og aktiviteter til en allerede eksisterende praksis. Mekeoerne har en lang tradition for at markere individets sociale position med en særlig dragt og andre kropslige udtryk. F.eks. er enker og enkemænd klædt i sort og afstår fra at vaske sig, mens andre, der bærer sorg over en død slægtning, klæder sig i brunt eller blå. Ungkarle skal helst være så tynde som muligt og klæder sig i jeans, spraglede skjorter og bærer kasket, solbriller eller andet der gør dem smarte og tiltrækkende i pigernes øjne. I modsætning hertil bliver en nygift brud i ægteskabets første måneder fedet op til gigantiske dimensioner, og hver aften præsenteres hun på verandaen på brudgommens familiehus iført græsskørt, blomster i håret og traditionelle smykker af hundetænder, perlemorsskal, paradisfugle- og papegøjejer.

Brudens smykker, som også bæres af dansere af begge køn ved traditionelle fester, er nødvendige elementer af den brudepris, som gommen betaler til brudens familie. Det er vigtigt at notere sig at også disse traditionelle betalingsmidler er importeret. Perlemorsskal og græsskørter kommer fra kystfolkene, mens fuglejer og hundetænder stammer fra folk i bjergegnene, og mekeoerne har altid betalt deres nabofolk for disse prestigevarer i betelnødder og andre afgrøder. Det er altså ikke noget nyt at luksusvarerne bliver importeret, selvom T-shirts og solbriller udefra set kan forekomme mere fremmedartede og "upapuaniske" end hundetænder og fjer.

De moderne uniformer til volleyball og klanfester er altså en videreudvikling af et ældre princip om at markere sin position gennem dragten. I alle tilfælde handler det om at markere forskellige kontrasterende sociale

positioner: gift vs. ugift, egen klan vs. andre klaner, mænd vs. kvinder osv.

Den store forskel er, at de moderne uniformer ikke længere kan viderecirkuleres og dermed bevare en funktion som betalingsmiddel, sådan som det er tilfældet med brudeprisværdierne, der ikke taber i værdi. På det punkt minder forbruget af de nye uniformer om vores eget forbrugsmønster: at tingene ryger ud af cirkulation, når de bliver købt og derfor hurtigt mister deres værdi.

Diskodans som straf

Et andet eksempel på, hvad mekeoernes opfatter som udtryk for modernitet, er landsbyens diskofester, hvor pigerne bærer plastikblomster i håret, solbriller, make-up og "plastikgræsskørter", som de kaldes på lokalt engelsk, i modsætning til de traditionelle festers "græs"skørter af sagofibre. Normalt afholdes diskofesterne om aftenen og natten for landsbyens ugifte unge.

Den diskofest, jeg her skal beskrive, blev imidlertid holdt om dagen og tilmed for de gifte kvinder. Den var en moderne udgave af en såkaldt *ipaipa*, dvs. en traditionel fest hvor man driller og ydmyger de grupper af klanens slægtninge som har lavere status end klanmedlemmerne. Disse slægtninge kan fx være klanens egne gifte kvinder, der alle født i andre klaner, idet man ikke kan gifte sig sin klan. Eller de kan være mænd, som har modtaget klanens døtre som hustruer og derfor står i en livslang gæld til klanen, der betyder, at det er dem, der hidkaldes for at klare det praktiske arbejde ved f.eks. begravelser og andre større begivenheder. Festens formål er at gøre grin med de disse slægtninge ved at overdrive noget der normalt er en fornøjelse i en sådan grad, at der i stedet bliver tale om en straf. Forseelsen, der udløser straffen, er som regel at en af slægtningene har udtrykt utilfredshed med at knokle ved klanens fester uden at få tilstrækkelig betaling i form af mad for sine ydelser. Straffen rammer kollektivt alle, der tilhører samme kategori som den utilfredse slægtning, og består som oftest i at man holder en fest for de "opsætsige" slægtninge, hvor de tvinges til at indtage et

gigantisk måltid fed flæsk, langt større end nogen normalt ville kunne sætte til livs. Efter mange timers grovæderi og ligefrem tvangs-fodring må "gæsterne" give op og bliver endelig sluppet fri efter at have betalt en kontant bøde til deres ubarmhjertige værter.

I den disko-udgave af *ipaipa*-festen, jeg overværede, blev kvinderne imidlertid ikke tvunget til at forspise sig. I stedet blev de indkaldt til diskodans fra kl. 6 om morgenen, hvor de efter at have betalt ca. 80 kroner i entré, måtte danse hele dagen i den tropiske hede, mens tre generatordrevne popgrupper sørgede for akkompagnementet. Kvinderne holdt humøret højt under hele dansen, men de var trætte, da de sidst på eftermiddagen fik lov at gå hjem, hver med en gave af råt svinekød fra værten.

Ipaipa-diskoen viser tydeligt, at det, der på overfladen tager sig ud som en lokal kopiering af en global bykultur, er organiseret efter helt lokale principper: Det er slægtskabsrelationen, der bestemmer, hvem der bliver indkaldt til en *ipaipa*, og denne relation forpligter – man kan ikke afslå at deltage, selvom man ikke personligt har begået en "fejl".

Megafester og kulørte lamper

Den absolut største post på det personlige budget er, når klanhøvdingen og klanens gifte mænd beslutter sig for at holde en stor fest for at indvie klanens fælleshus eller overdrage høvdingehvervet til høvdingens søn. Her må alle klanmedlemmer afstå størstedelen af deres indtægter i et eller flere år for at betale for byggematerialer og udsmykning af fælleshuset (den mindste del af udgifterne) og de svin, (dansk) dåsekød og andre fødevarer, der, sammen med klanmedlemmernes egne afgrøder, bruges som madgaver til andre klaner eller serveres under selve festen. En klan er afhængig af at klaner fra andre landsbyer kommer for at indvie fælleshuset og bevidne overdragelsen af høvdingembedet, ellers ville ingen af delene have formel gyldighed. Gæsterne gør sig kostbare og skal lokkes til at yde disse tjenester med rigelige madgaver, der bliver bragt til dem med jævne mellemrum over et års tid. De

presser værternes tålmodighed og ressourcer til det yderste, og til det sidste kan værterne ikke være helt sikre på, om de overhovedet vil dukke op på den store dag, eller om de udebliver og forårsager ydmygelse og økonomisk ruin for værtsklanen.

Når gæsterne endelig ankommer, sker det med pomp og pragt: Flere hundrede mænd i lændeklæder af gul bast og kvinder klædt i gule græsskørter danser ind i landsbyen ved daggry. Alle bærer hovedprydelser af paradisfuglefjer og er behængt med de traditionelle brudeprisværdier. De fortsætter dansen i halvandet døgnstid, hvor de på skift holder pause for at blive rigeligt beværtet.

Det var til en sådan lejlighed at Faingu-klanens fælleshus blev udstyret med kulørte pærer og 1000-watts lamper, så klanens område af landsbyen mest af alt tog sig ud som et lille omrejsende tivoli, og gav anledning til det nye navn Faingu City, eller bare F-city.

Afslutning: Moderne eller traditionelt?

De store fester omtales lokalt som traditionelle fester, og deres struktur har da også væsentligt længere rødder end både diskodans og volleyball. Men ligesom disko og volleyball er lokale fænomener, idet de er formet af det samfund de er del af, så er også festerne udtryk for det moderne mekeosamfunds organisering og ikke blot en ubrudt tradition. De store fester var næsten forsvundet i årtier, men blomstrede op, da betelsalget var på sit højeste og medførte et veritabelt kapløb mellem klanerne om at åbne nye fælleshuse og forny høvdingeembeder, der længe havde haft ringe opmærksomhed. Sideløbende med opblomstringen af de store fester er brudepriserne steget eksplosivt. I gamle dage var det gommens far og andre nære, ældre slægtninge, der betalte brudeprisen på vegne af gommen. De traditionelle værdier, i form af hundetænder osv. betales stadig af familien, men i dag bringer hundredvis af gommens venner og slægtninge individuelle pengebidrag til brudeprisen.

Det økonomiske fundament for både de begivenheder, der kaldes "moderne" og dem der kaldes "traditionelle" er pengeindkomsten fra

betelsalget. Betelpalmerne ejes i vidt omfang individuelt, og også indtægten fra salget tilfalder den enkelte. Den individuelle indkomst og den kommercielle udveksling, som udgør basale dele af dagligdagen, berettiger til at bruge betegnelsen moderne om mekeosamfundet i dag. Penge og den urbane markedsøkonomi er ikke bare forudsætningen for volleyballuniformer, kulørte lamper og diskotøj, men også for de store fester og for de overdådige brudepriser.

Men selvom vore dages mekeosamfund kan betegnes som moderne, i en generel forstand, er der tydeligvis ikke tale om en universel modernitet. Mekeo-moderniteten er en lokal form baseret på samfundets øvrige organisering, som den har udviklet sig over tid. Fra et vestligt synspunkt kan mekeoerne synes ekstravagante, når de bruger så mange ressourcer på fester, plastikskørter og kulørte lamper. Selv ville de finde vestlige forbrugsstrategier mindst lige så ekstravagante og irrationelle, fordi vesterlændinge bruger så mange penge på individuelt forbrug og praktiske anordninger, frem for på dét, der virkelig tæller, nemlig fester og andre ting, der skaber og vedligeholder sociale forbindelser. I modsætning til individuelt forbrug, der ville svække solidariteten i klanen, styrker mekeoernes forbrugsstrategier klanens interne sammenhold gennem investeringer i fælles projekter. Desuden investeres pengene og energien i at skabe eksterne forbindelser til andre klaner, hvilket styrker klanens egen position ved at demonstrere dens kapacitet til at levere svin og andre gaver til de andre klaner. I begge tilfælde må forbrugsvarerne være spektakulære og signalere overflod, og uniformer, projektører og dansekostumer er alle velegnede til disse formål.

Hvis vi vælger ikke at fokusere på genstandenes fjerne oprindelse, men på hvordan de bruges og forstås, er det tydeligt, at mekeoerne har deres egne motiver til at anskaffe sig de moderne forbrugsgoder, og disse motiver er rodfæstet i mange generationers lokal praksis. Der er ikke tale om en simpel fascination ved alt hvad der er nyt og glitret, men om en nøje selektion af bestemte genstande, der kan styrke klanernes interne og eksterne organisering.

Mekeoerne ser importvarerne som manifestationer af den modernisering og udvikling, de brændende ønsker sig, men udviklingen er defineret efter lokale principper. Det handler

ikke om at blive identisk med den (globale eller vestlige) Anden, men om at blive mere af det, man allerede er ved at integrere nye ting og handlinger i en allerede eksisterende praksis.

Litteratur om kulturelle forbrugsstrategier og kulturel forandring

Campbell, Collin 1987

The Romanthic Ethic and the Spirit of Modern Consumption. Oxford: Blackwell.

Douglas, Mary and Baron Isherwood 1979

The World of Goods. Towards an Anthropology of Consumption. Middlesex: Penguin.

Falk, Pasi 1994

The Consuming Body. London: Sage.

Sahlins, Marshall 1992

The Economics of Develop-man in the Pacific. *Res* 21.

Sahlins, Marshall 1994

Goodbye to Tristes Tropes. *Ethnography in the Context of Modern World History*. I: R. Borofsky (ed.): *Assessing Cultural Anthropology*. New York: McGraw-Hill.

Wolff, Bente 1995

Missing Paradoxes and the Evidential Nature of Things: Material Objects in a cross-cultural perspective. *Nordisk Museologi* nr. 2.

Wolff, Bente 2000

Surfing på forfædrenes bølger. Turismens autenticitet på Nias, Indonesien. *Jordens Folk* 35:4.

Wolff, Bente 2002

Money Is Not For Buying Food, Money Is For Buying Things. Modernity and Consumption the Mekeo way. *FOLK*.